

De draad van Perculentia

Colofon

ISBN: 978 94 6365 696 2

1e druk 2024

© 2024, Frans A.M. Schaars

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Foto omslag: Ineke Schaars

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De draad van Perculentia

Frans A.M. Schaars

Lijst van belangrijkste personen

Anoek Wennekes en haar ouders, *buurmeisje van Marlies Loetering*
Blikken (Blik) *oftewel Zes en een Kwart: Seyss-Inquart*
Doctor Bolland, *huisarts in Didam*
Fredy Tubaan, *zus van Leo Tubaan, echtgenote van Thaddeus Duindam*
Glenn Johnson, *Amerikaans soldaat, oom van Jason Johnson*
Hein Looman, *caféhouder in Didam*
Helmut Heinrichs, *nazi, bevriend met Servaas Smeele*
Henny Bleekemolen, *aanvankelijk assistente van Bolland, moeder van Frits*
Jason Johnson, *de man van Rebecca*
Jaspersen, *makelaar in Didam, werkgever van Jeroen Dirksen*
Jeroen Dirksen, *makelaar in opleiding, aanvankelijk bevriend met Anoek Wennekes*
Judith Jonkers, *buitenechtelijke dochter van Erwin Exner, adjudant van Seyss-Inquart*
Lucas Mijland, *docent Ludgercollege Doetinchem, partner van Mart Hulshof*
Marlies Loetering-Limburg, *weduwe van Ludo Loetering*
Mart Hulshof, *partner van Lucas Mijland*
Nelis van het Kamp, *imker, aanvankelijk knecht van Marco Duindam, woont nu in Groessen*
Prof. Van Laarhoven, *promotor van Bolland*
Servaas Smeele, *al voor de oorlog knecht bij Marco Duindam, evenals Nelis van het Kamp*
Simon Sluis, *getrouwd met Henny Bleekemolen*
Thaddeus Duindam, *zoon van Marco en Theodora Duindam, gehuwd met Fredy Tubaan*
Von Strench, *echtpaar, achterburen van Marlies Loetering*
Vlekken, *medewerkster van de notaris*

Alle overeenkomsten tussen bestaande personen en personages in dit boek berusten op louter toeval.

1.

Kletsend weerklonken de stappen van Anoeek Wennekes over de galerij van haar middelbare school. Het robuuste Ludgercollege straalde zijn krachtige levensvreugde uit door de grote ramen die elk klaslokaal een open kijk op het schoolleven gunden. Aan het einde van de gang sprong het meisje met twee treden tegelijk de hoekige trap af naar het geschiedenislokaal waar haar docent juist zijn tas dicht klikte. Zijn hartelijke knipoog deed haar grijnzen. Het kon niet anders of hij vond haar leuk.

‘Zitten je lessen erop?’ vroeg Lucas Mijland. Ondertussen greep hij naar een linnen draagtas op zijn lessenaar. Anoeek knikte bevestigend.

‘Ik ga zo toch maar naar Marlies, ik maak me zorgen.’

Lucas verstarde en keek haar getroffen aan. Toen realiseerde hij zich dat het alweer een jaar geleden moest zijn, dat de buurvrouw van Anoeek weduwe was geworden. Ludo Loetering was in zijn slaap overleden en diens echtgenote was compleet over de rooie gegaan toen ze zich had gerealiseerd dat ze zeker zes uur naast een dode in bed had gelegen. Anoeek had op het punt gestaan naar Doetinchem te gaan, toen het jammerende gekrijs van Marlies uit het open raam van de slaapkamer was begonnen. Het gegil was in de loop van die dag verstomd, maar het gejammer was eigenlijk nooit echt opgehouden. Die enkele keer dat Anoeeks leraar in het verkilde huis van de weduwe op bezoek was geweest, had hij zich kinderlijk onbehaaglijk gevoeld, alsof de mistige herfstsluiers gewoon door de muren het huis binnendrongen. De eerste keer was geweest de dag nadat hij een schoolreisje met de derde klas van het gymnasium had georganiseerd naar het Oudheidkundig Museum in Leiden. Daar had hij voor het eerst in zijn leven echte mummies gezien. Toen hij op de terugweg met Anoeek bij

Marlies was aangegaan, had hij zowat een hartkramp gekregen: hij was zich kapot geschrokken toen hij bij binnenkomst meende dat een man achter hem was verschenen. Een logge zwartleren motorjas nog van vóór de oorlog hing aan de hoge kapstok met erboven aan een andere haak een bijbehorende kap waarvan de oorkleppen met konijnenbont waren afgezet. Alsof een uit de kluiten gewassen soldaat hem had willen bespringen. Als klassenleraar had Lucas Mijland vanaf die tijd pas echt met Anoeck te maken gekregen, en dat was een goede ontwikkeling gebleken.

‘Die Marlies blijft een merkwaardige vrouw; ik kan geen hoogte van haar krijgen’, verzuchtte hij. Anoeck haalde haar schouders op en bleek niet in te willen gaan op die opmerking. Mijland vertrok even zijn lippen en ging toen verder: ‘Mart en ik hebben gisteren een begin gemaakt met de grote schoonmaak.’ Opeens klonk hij wat verlegen. Het was nog steeds niet vanzelfsprekend voor Lucas om op zijn werk over zijn vriend te praten, maar Anoeck vertrouwde hij oprecht. ‘Mart dacht dat je dit wel leuk zou vinden. We hebben het twee jaar geleden op een rommelmarkt in Westervoort gekocht, maar het is voor ons beiden echt te klein. Hopelijk heb jij er plezier aan?’ Vervolgens overhandigde hij haar de linnen draagtas. Verrast nam ze een kijkje in het cadeau. Een merkwaardige, flauwe geur prikkelde haar neus, toen ze een vormeloze kluwen optilde.

‘Het lijkt metaal, maar het is van leer’, lichtte Lucas Mijland toe. ‘We dachten in eerste instantie serieus dat het een middeleeuwse maliënkolder was, maar het blijkt een trui te zijn, gebreid van merkwaardig aan elkaar vervaardigde reepjes met onregelmatige licht-donker schakeringen. Dat wekt de stellige indruk dat de trui een heuse maliënkolder is. We hebben het op de bonnefooi van die verkoopster gekocht en durfden het daar op de markt niet te passen. Helaas, het is ons beiden echt te klein!’ Hij straalde toen hij het verrast-verbijsterde gezicht van Anoeck zag. Opeens betrok haar gezicht.

‘Ik moet maken dat ik wegkom! Anders mis ik de trein!’ In de opwinding van het moment vergat ze haar mentor voor het vreemde geschenk te bedanken. Hij legde resoluut zijn hand op haar schouder: ‘Je kunt met me meerijsen, ik ga Mart afhalen bij de Makro in Duiven, dus ik kom hoe dan ook langs Didam.’ Hij genoot van haar opluchting. Even later probeerde hij de autoradio, maar die had slechts aandacht voor de ophanden zijnde presidentsverkiezingen in de VS. Geërgerd zette hij het commentaar uit van NAVO secretaris-generaal Luns over de te verwachten herverkiezing van Nixon. ‘Akelige rechtse bal’, schold Mijland in gedachten. Toen sprong het stoplicht op groen en trok hij op. Een kwartier later stopte zijn modieuze gele sportauto voor het huis van Marlies Loetering.

Vermoeid deed de weduwe de voordeur open. ‘Hallo!’ klonk het mat. ‘Ah, meneer Mijland is ook meegekomen, zie ik.’ Ze trok de deur verder open en liep het tweetal voor naar de woonkamer. Een onbestemde kraak zuchtte als van de zware stap op de trap zonder dat er iemand naar boven liep. Lucas was eigenlijk helemaal niet van plan geweest om mee naar binnen te gaan, maar hij kon moeilijk zonder een verdere groet terug naar zijn auto gaan.

‘Hebben jullie zin in een kopje thee? Als je zo vriendelijk zou willen zijn?’ Met een vermoeid gebaar wees de verdrietige vrouw naar de keuken.

‘Ja, komt in orde’, was alles wat Anoeke zei.

Lucas liep ontevreden achter mevrouw Loetering aan en wist niets beters dan te vragen: ‘Kunt u de dagen een beetje doorkomen?’ Abrupt draaide ze zich om en haar waterige ogen knipperden vervaarlijk.

‘De dagen trekken traag voorbij. Het is alweer een jaar geleden dat Ludo is gaan hemelen.’ Uit haar mouw trok ze een vochtige zakdoek. Toen ze haar neus gesnoten had, keek ze met haar troebele ogen de geschiedenisdocent van Anoeke recht aan. Ze realiseerde zich dat de statige man haar lieve Ludo nooit in

levenden lijve ontmoet had en even trilde haar lichaam vanwege een idiote boosheid. Gelukkig kwam Anoeck toen met een dienblad vol de kamer in.

‘Marlies, ik moet je iets laten zien dat ik van mijnheer Mijland gekregen heb.’ De jonge meid deed of ze niet aanvoelde dat de vreemde maliënkolder de weduwe geen snars zou interesseren. Ze hoopte dat het leren breiwerk haar interesse voor het handwerk zou wekken omdat het waarschijnlijk uit het buitenland kwam. Plagerig schonk ze daarom eerst de thee in, liet de schaal met kletskopjes rondgaan en deed alsof ze haar eigen opmerking alweer vergeten was. Lucas Mijland ontspande een beetje en hij genoot ervan hoe zijn leerlinge de stemming van de vrouw wist om te leiden. Maar Marlies gaf zich nog niet meteen gewonnen. Ze verknabbelde haar kletskop tot gruis, slurpte aan de thee, zette haar lege kopje voor zich op de salontafel, maar kon zich toen niet meer inhouden. Boven klapperde een deur die met een klap in het slot viel, terwijl Marlies dwingend met haar rechterhand knipte: ‘Vooruit met de geit. Laat maar eens zien.’

Trots haalde Anoeck de leren trui uit de linnen draagtas. De weduwe wilde even een vies gezicht trekken, omdat de merkwaardige geur van de maliënkolder haar niet bekend voorkwam, maar haar vakkennis wist meteen dat dit kledingstuk niet van leer was. Haar trouwe ogen knipperden even toen ze zich rechtstreeks tot Lucas wendde: ‘Hoe ben je hier aan gekomen? Dit is een nagenoeg onbekende draad die tot in de oorlog gebruikt werd voor het dichtbinden van waterdichte pakketjes, maar hoe de moffen deze draad noemden?’ Ze knipte met haar vingers als om haar geheugen te ondersteunen, maar dat leek niet te werken. ‘Nee, ik kan er niet opkomen, ik weet het niet, ik weet het niet meer.’ En toen stonden haar ogen vol tranen. ‘Ludo zou het je ongetwijfeld hebben kunnen vertellen, maar...’ De rest van haar woorden werd in de natte zakdoek gesmoord. Lucas negeerde haar eindeloze verdriet, stond op, pakte zijn autosleutels en zei stuurs: ‘Mart en ik hebben het in een opwelling ooit op een vlooiemarkt gekocht

en we dachten dat het een middeleeuwse maliënkolder was. Toen we erachter kwamen dat het niet van metaal was, dachten we aan leer, maar...'

Marlies stond op en schudde stellig van nee.

'Ik kan even niet op de naam komen, maar ik zal Thaddeus Duindam eens vragen of hij het weet.' Weer snifte ze, tot ergernis van Lucas, en ging toen verder: 'Thaddeus is een neef van mijn overleden echtgenoot. Ondanks hun leeftijdsverschil trokken ze al voor de oorlog veel samen op.' Toen kon ze even niet verder spreken. Lucas deed of hij het niet gemerkt had. Even griezelde hij want hij meende dat er iemand achter hem was komen staan, maar er was niemand te bekennen. Hij trok een grijns.

'Ik hoor het wel een keer van Anoenk. Hartelijk dank voor de thee, ik moet nu maken dat ik naar Duiven kom, Mart zou ik daar van zijn werk ophalen.' Hij gaf Marlies een slap handje, zwaaide naar Anoenk die achter haar stond, deed zelf de voordeur open en reed even later naar de Tatelaarweg.

'Wat een voorkomende man!' mompelde Marlies, maar duidelijk genoeg zodat Anoenk het zou horen.

2.

Thaddeus Duindam scheelde vijftien jaar met zijn oudere neef Ludo Loetering en hun contact ontwikkelde zich na de Duitse inval van mei 1940 van familieband tot vriendschap. De lange tengere Thaddeus was tot zijn dertiende jaar een klein opdongertje gebleven maar een jaar voor de oorlog was hij uit zijn kluiten gaan schieten en daar had Ludo hem steevast mee geplaagd. Het deerde Thaddeus niet. Zwijgzaam haalde hij zijn schouders op en soms keek hij Ludo doordringend aan, die dan een kleur kreeg omdat Thaddeus meer wist dan Ludo lief was. Maar die onverstoorbare stilzwijgendheid van de lange slungel was goed gezelschap voor hem en zijn toekomstige bruid Marlies. Thaddeus was altijd een stil, ernstig kind geweest. Kort na de grote beurscrash in Amerika was zijn moeder een van de slachtoffers geworden van een explosie van open TBC in de Schoolstraat van Didam. Pas toen het veel te laat was, waren de verpleegkundigen van Zevenaar erachter gekomen dat de bron van de besmettelijke ziekte de klompenmaker in de Schoolstraat moest zijn geweest. De arme man was zelf een half jaar later aan de longziekte gestorven en had een verwoestend spoor van geïnfecteerde dorpsgenoten achtergelaten, van wie driekwart hem binnen tien jaar in de dood volgde. Ludo was toentertijd in een opwelling naar de uitvaart van tante Theodora gegaan hoewel hij die zaterdag eigenlijk met zijn zelfgebouwde zijspan naar Nijmegen had willen toeren, maar omdat Marlies zich ziekjes voelde, veranderde hij op het laatste moment zijn dagprogramma. Hij had de zijspan naast het sterfhuis geparkeerd en had nog net een blik kunnen werpen op het uitgemergelde gelaat van zijn overleden tante. Oom Marco stond wezenloos bij de keukendeur toe te kijken toen twee doodgravers de deksel op

de kist schroefden. De kleine Thaddeus klemde beide armpjes geluidloos snikkend om het been van de gezelschapsgenoot die in het bedrijf van oom Marco werkte. Ludo verstarde door dat schouwspel, want hij meende dat hij in die gezelschapsgenoot iemand herkende, iemand die hij enkele jaren geleden in een obscure kroeg in Arnhem wel eens getroffen had. Hij slikte even, en wist het toen zeker: Servaas Smeele. Die had toen al aandacht voor fotomodellen getoond op de modeacademie. En zo kon Ludo Loetering zich vermannen. Hij haalde diep adem, condoleerde oom Marco oprecht met diens verlies, streek de troosteloze Thaddeus door diens prachtige zijdezachte haren en deed of hij Smeele niet kende. Maar tot zijn plezier zag hij dat de gezelschapsgenoot van oom Marco meteen wist wie hij was. Uitdagend streelde Ludo de betraande ogen van Thaddeus. Het kind schudde afwerend zijn hoofd en verborg zijn tranen weer in de broekspijp van zijn vaders gezelschapsgenoot, tot deze hem wat onhandig van zich afduwde, toen toch bij de hand nam en zo even later achter de kist aanliep, meteen na zijn werkgever, in de richting van de kerk. Na de koffietafel in De Harmonie aan de Kerkstraat nam Ludo snel afscheid van zijn oom. De kleine Thaddeus keek hem met natte ogen aan en deed hem een beetje denken aan de treurige blik die Marlies soms kon opzetten, als iets uit de krant haar hart had geraakt. Het had Ludo verrast dat het jongetje wist hoe hij heette.

‘Dag Ludo. Kom je nog een keer op bezoek? Mag ik dan in de zijspan?’ Ontwapend had hij ingestemd, maar toen was Servaas Smeele van de toiletten teruggekeerd en snelde Thaddeus op de stoere knecht van zijn vader af. Wegwezen hier, was de enige gedachte van Ludo.

Midden in de oorlog was hij weer eens met Marlies naar zijn oom en neefje in Didam getuft. Marlies kreeg het toch weer te kwaad toen ze de weduwnaar en zijn zoontje begroette, maar oom Marco hield zich groot en wist voor thee te zorgen terwijl Thaddeus naar zijn kamer verdween en Marlies alle condoleancekaarten in het oude familiefotoboek van oom Marco doornam. Om te

voorkomen dat ze weer over de overleden moeder van Thaddeus kwamen te praten, begon Ludo maar naar de zaak van zijn oom te vragen. Marco Duindam klaarde wat op.

‘Ik mag niet klagen. Na het plotselinge vertrek van Marcel Wiesman heb ik een jaar een andere gezelschap gehad, tot Smeele zich aandienende met de vraag of hij hier zijn opleiding kon komen afmaken. Theodora was toen al ernstig ziek en Smeele had meteen een goede band met Thaddeus, dus toen Nelis van het Kamp naar Groessen verhuisde, trok Servaas Smeele de daaropvolgende dag al bij ons in.’ Rustig dronk oom Marco van zijn thee. ‘Smeele is een man van weinig woorden, maar hij maakt echt goede foto’s. De Katholieke Illustratie heeft hem al zeker tien keer om foto’s gevraagd, zowel van personen die dan naar mijn zaak komen, als van de mode die in het blad beschreven en verkocht wordt. Tien jaar geleden had ik niet durven dromen dat een dergelijke manier van mode presenteren zo veel geld zou opbrengen.’ Die laatste zinnen hadden de aandacht van Marlies getrokken.

‘De mode in de Katholieke Illustratie?’

Oom Marco knikte bevestigend. ‘Onder andere. Soms gaat mijn gezelschap naar Amsterdam of Utrecht dan wel Arnhem en zijn orderportefeuille is goed gevuld. Als je...’ Op dat moment kwam Thaddeus weer de kamer binnen. Zijn gezicht noch zijn lichaamstaal liet merken dat hij het bezoek op prijs stelde of dat hij de onverwachte komst van Ludo, Marlies en de zelfgemaakte zijspan leuk vond. Het viel Ludo op dat de jongen ook niet reageerde, toen Servaas Smeele via de achteringang vanuit de studio binnenkwam voor thee. Zakelijk groette de gezelschap Ludo en diens verloofde. Marlies liet er geen gras over groeien en vroeg Servaas naar zijn laatste foto’s. Het bleken plaatjes te moeten worden bij de vaste breirubriek van de damesafdeling in een ander tijdschrift.

‘Op het ogenblik zijn vooral herentruien en pullovers met kabelpatronen erg in trek. Als het blad in kleur zou kunnen

verschijnen, zou de afname eens zo groot kunnen worden', snoefde Servaas. Oom Marco bevestigde die overmoed.

'We gaan een eigen fotostudio in de kelder bouwen, de tijd is er rijp voor', meende hij. 'Zodra we de financiering rond hebben, willen we gaan beginnen. Ik wacht het einde van de oorlog niet af.'

Ludo keek verrast op.

'Waar schort het aan?'

'We komen ongeveer duizend gulden te kort, maar we hebben wel alle vergunningen en gemeentezegels', antwoordde Smeele, die niet zag dat zijn werkgever ontstemd reageerde, want Marco Duindam vond dat het niet gepast was om over geld te praten. Ludo deed of hij die reactie van zijn oom niet bemerkte had.

'Ik spring bij, onmiddellijk, want als ik eenmaal ben getrouwd met Marlies, komt het geld van tante Hillegonda uit Woerden vrij en daar zoek ik nog steeds een goede belegging voor. We willen volgend jaar gaan trouwen.' Marlies keek hem stralend aan. Ze had Ludo nog nooit zo openlijk over hun voorgenomen huwelijk horen praten en ze had nooit durven vragen naar de erfenis die al drie jaar in Woerden op Ludo lag te wachten. Oom keek Marlies doordringend aan, ze begreep waar de oude fotograaf klaarblijkelijk heen wilde.

'Kom, Thaddeus, laten we naar Looman gaan. Ik heb zin in een ijsje. Jij ook?' Ze knipoogde naar Ludo, en samen met de slungel verliet ze het huis.

Nog diezelfde middag kwamen Marco Duindam, Ludo Loetering en Servaas Smeele overeen dat ze de kelder in het pand van de fotograaf zouden uitgraven tot een heuse studio annex donkere kamer om zo professioneel mogelijk de foto's van Servaas Smeele zelf te ontwikkelen en vermenigvuldigen.

3.

Marlies Loetering bleef tot haar dood in het huis wonen dat Ludo meteen na de oorlog aan de Wilhelminastraat had laten bouwen. Jeroen Dirksen had twee keer aan de deur gestaan, het afgelopen jaar, om op zijn tamelijk directe, voor Marlies botte manier te informeren of ze misschien bereid was over de verkoop van haar huis na te denken. De jongeman had als kind bij Anoeck Wennekes op de lagere school in de klas gezeten. Nu zaten beiden in het vervolgonderwijs: Anoeck in Nijmegen, Jeroen in Zwolle. Op de basisschool hadden ze bij elkaar in de klas gezeten. Dat was toen alweer het tweede jaar dat jongens en meisjes naar eenzelfde school gingen. Voor het dorp een hele verandering! Als kind had Jeroen al belangstelling gehad voor dat bijzondere huis van Loetering, waar echt een architect bij betrokken was geweest. Marlies glimlachte ondanks de weemoedige herinnering. Laat dat maar aan Ludo over: een huis ontwerpen. Maar verkopen? Nooit! De aannemer uit Wageningen had dan wel de lokale aannemer naar de ogen gestoken, maar geen vragen gesteld over de merkwaardige indeling die zowel Ludo als Marlies aan de nieuw te bouwen villa hadden toebedacht. Ludo was enig kind geweest en had zijn ouders verloren toen hij amper twintig was. Kort voor de capitulatie was zijn peettante, het enige nog in leven zijnde familielid van zijn vaders kant, door een hersentumor verlamd geraakt. Toen de vrouw eind 1940 was gestorven, bleek dat al het familiekapitaal dat zij in de loop der jaren had opgepot, voor Ludo vrij zou komen binnen een maand nadat hij en Marlies in het huwelijk zouden zijn getreden. Marlies kreeg er nooit genoeg van om dat verhaal aan haar buurmeisje te vertellen. Anoeck Wennekes was vanaf dat ze lopen kon, gefascineerd geweest door het dromerig verscholen bouwsel dat

het midden hield tussen een villa en een herenhuis. De andere burens verafschuwden de vreemde bouw, want het spookte er in de winternachten, maar Anoeke haalde voor die onzin haar schouders op. Twee verschillende ingangen met twee trappen naar de eerste verdieping, het had wel iets van twee-onder-één-kap. De vleugel die Marlies ging bewonen en waar ze uiteindelijk zou overlijden, bevatte een heuse studiekamer die ze pathetisch bibliotheek noemde en een huiskamer waar ze op zonnige dagen in de warme zon kon zitten haken, breien, borduren en naaien. Anoeke was eraan gewend dat de bedroefde vrouw nooit haar deur op slot had.

‘Het huis wordt goed bewaakt’, was alles wat ze zei als het al ter sprake kwam. Marlies verwachtte dat de burens ongevraagd het huis zouden binnenlopen. Maar nooit wist Anoeke Wennekes in welke ruimte ze de eenzame vrouw zou aantreffen: zou ze in de bibliotheek zitten of in de naaikamer? Soms was het of een verre stem haar influisterde waar de weduwe zich zou bevinden. Ook nu meende ze te horen dat Marlies boven in een van beide kamers was. Anoeke sloot de voordeur achter zich, riep Marlies’ naam en ging de trap op.

‘Ik zit hier!’ hoorde ze Marlies roepen. Geïrriteerd door dat antwoord liep Anoeke naar de naaikamer, maar daar zat ze dus niet. Met een zucht draaide Anoeke zich om en liep ze naar de bibliotheekkamer. De deur stond half open. Marlies zat aan haar grote eikenhouten schrijftafel met haar favoriete schrijfschrift voor haar opengeslagen. Loom dwarrelden haar ranke vingers door de secuur beschreven bladzijden. Ze las de onuitgesproken vraag van het meisje dat in de deuropening bleef staan.

‘Ik zoek de datum waarop Ludo een Duitser in de oorlog heeft ontmoet. Die bezetter heeft van Ludo leren rijden met een zijspan. Ja hier!’ Marlies opende het dagboek verder en las voor: ‘Mijn lieve Ludo was toen meestal bij oom Marco omdat hij hielp bij de bouw van een fotostudio.’ Ze zag de vragende blik van Anoeke niet en bladerde nerveus verder. Het meisje wilde net iets zeggen

toen Marlies zuchtte: ‘Ik moet het volgende deel raadplegen. Momentje.’ Van beneden klonk een kinderlijk huilend geluidje, Marlies scheen het niet gehoord te hebben. Ze draaide in haar stoel 180 graden, verschoof een deur van de boekenkast en toen zag Anoeke voor het eerst meer dan één meter dagboeken, ieder met eenzelfde donkergroene band met een jaartal op de rug. De oudste was uit 1932. Haar ogen werden eens zo groot.

‘Maar, Marlies! Wat geweldig. Zijn dat allemaal dagboeken van jou?!’ Verstrooid keek de uitgebluste weduwe naar haar buurmeisje. Ze had een haat-liefde relatie met haar schrijfproducten, omdat door de jaren heen diverse uitgevers haar stevast een van de uitverkoren delen zonder commentaar hadden teruggestuurd met simpelweg de mededeling dat ze haar werk niet konden uitgeven.

‘Ik ben begonnen toen ik voor mijn opleiding intern moest in Groesbeek. Daar op het internaat was toen een boekbinderij die voor mij deze banden heeft gemaakt. Toen ik deze gebonden dagboeken kreeg, ben ik meteen begonnen en ik sla geen dag over. Zelfs niet die dag dat...’ Haar stem stokte en er welden tranen in haar ogen toen ze gesmoord ‘Ludo’ sprak en toen naar haar zakdoek greep en haar neus snoot. Even later bladerde ze door een ander deel.

‘Ja hier, Helmut Heinrichs. Dat is nog in de oorlog, toen ik nog niet in Didam woonde.’ Met haar mooie stem las ze uit haar dagboek voor: ‘Vanmiddag heb ik Ludo samen met een Duitser en die slungel van Duindam op de thee gehad. Ludo zag er stralend uit, de Duitser was slechts een schim ondanks zijn glimmende uniform. Hij hield Thaddeus de hele tijd in de gaten, alsof de jonge spriet van ome Marco er ieder moment vandoor kon gaan.’ Verontschuldigd keek Marlies Anoeke aan. ‘Ludo’s neefje was als puber zo mager als een bonenstaak. En zo zwijgzaam als een zerk. Als Ludo en die Smeele voor de fotocentrale aan het werk waren, zorgde hij voor de inrichting van de studio. Die zag er altijd onberispelijk uit.’ Ze pakte haar dagboek weer op en las voor:

‘Stille Thaddeus zet de tafeltjes met de kunstbloemen weer op de plaats en laat hij mij enkele afdrukken zien van de herenkleding die Servaas gisteren hebben gefotografeerd. Helmut poetst zijn zijspan tot het ding als om door ringetjes te halen glimt. “Blikken eist nu eenmaal onberispelijke aandacht”, grinniken Ludo tegen me, als ik me aan dat gepoets stoor. Volgende week gaan Helmut een weekend terug naar zijn ouders. Hij heeft Ludo en Thaddeus meegevraagd, maar oom Marco vindt het veels te gevaarlijk.’ Marlies zweeg met een verheerlijkte glimlach en staaarde voor zich uit. ‘Mooi gezegd hè?’ Er ging een geïrriteerde zucht door de hele kamer, maar Marlies ging onbekommerd verder. ‘Daarom schrijf ik zo graag. Het klinkt heel mooi als ik het teruglees.’ Alsof ze verliefd en blind was, streelde ze het dagboekdeel. ‘Dit was midden in de oorlog. Wat was die slungel teleurgesteld dat hij niet mee mocht! Maar ik begreep zijn vader heel goed. De beide mannen zijn meer dan een week weg geweest en hebben niet één keer van zich laten horen!’ Met een berustende glimlach zette Marlies het dagboek in de rij terug en sloot het deurtje.

‘Zal ik thee gaan zetten?’ vroeg Anoeck maar, want ze begreep dat Marlies niet verder over haar dagboeken wilde praten. De weduwe schudde verward even met haar hoofd, trok haar hand over haar spitse kinnetje, bedacht zich en antwoordde: ‘Ja, laten we dat maar doen. We kunnen in de naaikamer gaan zitten en nog wat van de zon genieten. Hoe is het met je studie?’

Anoeck was na haar eindexamen op advies van Lucas Mijland rechten gaan studeren in Nijmegen en had besloten dat eerste jaar gewoon op de fiets heen en weer te gaan, omdat er maar drie dagen in de week colleges waren. Via Pannerden naar Doornenburg het water over en van daar naar Lent. Binnen drie kwartier was ze dan op Heyendaal, het universiteitsterrein.

‘Ik vind er nog niet veel aan’, wilde Anoeck zeggen, maar ze wist dat dat bij Marlies niet in goede aarde zou vallen. ‘We hebben volgende week een tentamen, dus deze week is het studeren, studeren, studeren!’ Marlies knikte goedkeurend.

Toen ze genoeglijk aan de thee zaten en in de zon van het mooie herfstweer genoten, zag Anoeke ineens in een hoek de trui liggen die ze van Lucas ooit cadeau had gekregen. Slechts eenmaal had ze het opvallende kledingstuk aangehad en het had perfect als een maliënkolder gepast, heel aangenaam op de blote huid van haar armen. Maar toen ze het 's avonds uit had willen trekken, schoot de afwerkrand van het breisel los en voor ze er erg in had gehad, ladderde de kraag op zes plaatsen tegelijk naar beneden. Toen ze het beschadigde kledingstuk de volgende dag aan Marlies had laten zien, had die beloofd het breisel te herstellen, maar het uiteenvallen van de maliënkolder was slechts erger geworden en in paniek had Marlies de vormeloze massa in een rieten mand gegooid. Sindsdien had Anoeke er eigenlijk niet meer aan gedacht. Ze zette haar theekopje op het tafeltje naast haar stoel, wees naar de mand met de uiteengevallen maliënkolder en vroeg: 'Wat vind je ervan als ik het breiwerk helemaal uithaal en tot een bol oprol, zodat je er iets nieuws mee kunt breien?' Marlies kwam uit haar treurige overpeinzing en keek haar levendig aan. 'Daar heb ik zelf ook al eens aan gedacht. Ik kan niet zo een-twee-drie op de naam komen, het materiaal was een tijdje populair vóór de oorlog. Kijk maar, het is heel merkwaardig spul, buigzaam en toch breekt het niet gemakkelijk. Als je wilt, kan ik in de patroonboeken of de Ariadne naar iets zoeken dat je goed zal staan.' Anoeke keek haar vragend aan. 'Ariadne?' Marlies schudde met haar hoofd om zoveel onwetendheid. 'Het lijfblad voor iedere vrouw die van handwerken houdt.' Anoeke glimlachte verontschuldigend en zei toen plagend: 'Als het maar geen jurk of rok wordt.' 'Jammer, de mode verandert en de jurk verdwijnt steeds meer uit de belangstelling van de moderne vrouw. In mijn jeugd was het heel anders. Ludo had het liefst dat ik...' Verder kwam Marlies niet, dus ze greep naar haar zakdoek en snoot haar neus. Anoeke hield zich van de domme. Ze vertelde dat ze vorige week in Ulft op bezoek was geweest bij haar oud-leraar Lucas en zijn vriend en dat die twee van plan waren om in de kerstvakantie naar Zuid-